

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Caroli-Avgvsti Salesii Tvlliani Doctoris Theologi,
Praepositi, Canonici, Vicarii Generalis Et Officialis
Ecclesiae Gebennensis: De Vita Et Rebus Gestis Servi Dei**

Sales, Charles Auguste de

Lvgdvni, 1634

Liber Decimvs.

urn:nbn:de:hbz:466:1-9634

DE VITA ET REBUS GESTIS, SERVI DEI,

*Eximiae Sanctitatis Viri FRANCISCI SALESII Episcopi
& Principis Gebennensis.*

LIBER DECIMVS.

ANTISPER dum hæc conficiuntur, venerunt sancto Præsuli à Supremo Pontifice Gregorio decimo quinto litteræ, quibus præesse Generali Reuerendorum Patrum Fulliensium Conuentui, quem Pineroli ad Alpium radices indixerant, iuebatur. Paruit confestim, transiensque Tullia non tam benè habebat, quare Magdalenam Rotariam Sanseuerinianam Ludouici Baronis Salesij Torentini coniugem alloquens manumque pectori admouens, nescio quid (inquit) hîc sentio, quod me non multum victurum denotat. Perrexit tamen, & Pineroli honorificentissimè exceptus est, illic ab omnibus tanquam demissus è coelis Angelus considerabatur, vt reuera etiam omnibus vitam Angelicam exhibebat, mira mansuetudine & lenitate, incredibili patiëntia ad omnium preces & quærimonias auscultatione facilis, ad responsa idem, ad sententias & iudicia maturus, & equissimus, neque res minimas quas alij plerunque fastidiunt, spernebat, quinimò conferens ima summis & summa imis, alterum sese Salomonem ostendebat, & in sui admirationem verè mirabilis rapiebat omnium animos. Quia, verò multis venerat affectus corporis infirmitatibus, certè non potuit quin in tanta animi contentione, quanta in eo conuentu opuserat, grauius infirmaretur. Semel dum haberetur Sessio acutissimo colico affectu cruciari cœpit, tanque importunâ vi, vexari, vt conuentum propter illum omnes interrumpere coacti sint. Ferebat tamen patientissimè, adeò vt ne minimam quidem querimoniam emisserit.

*Franciscus
mortem
suam præ-
dicit.*

*Præsides in
Conuentu
Fulliensium.*

*Franciscus
labores
Pinerol.*

ferit. Dominicis & feſtis diebus quibus non coge-
batur Congre-
gatio, Episcopalis ſui muneris exercitiis incumbere, ad preces
ſcilicet Apoſtolici apud Sereniſſimum Sabaudia Ducem Nun-
tij, necnon Dioceſis illius Vicarij Generalis, Confirmationis
conferebat ſacramentum, Tonsuram Clericalem, & Minores
Ordines accurrentibus omnibus, & ubi opus erat, in eam rem
admiſſis. Maximi tunc calores erant, quare Pontificalibus iam
ornamentis nimium oneratus, ſemel inter hæc exercitia paſſus
eſt virium & animi deliquium ingenti non ſine religioſorum
pauore, qui ad momenta tanto ſe priuari Pontifice pertimeſce-
bant. Reſumpſit vires poſtquam in chorum tantisper fuit redu-
ctus & ad ſacramentorum collationem perrexit. Planè autem
patrauit mira per hæc tempora, & ſacri illius Religioſorum Or-
dinis intricatiſſima negotia diſſoluit, ſpem rerum alieniſſimam
reuocauit, motus omnes quos aliquando magnis ineſſe congre-
gationibus neceſſe eſt composuit, & omnia omninò tranquilla-
uit. Vt ab omnibus mirum in modum cultus ſic omnes coluit, è
 præcipuis autem vnus fuit Ioannes à ſancto Francisco in eo Con-
uentu à Supremo flamine Superior Generalis & Abbas Electus,
Vir ſi quis vnquam religioſiſſimus, linguarum penè omnium ſa-
crarum autem inprimis Hebraicæ, Græcæ, & Latinæ peritia ce-
leberrimus, qui multis verſionibus Eccleſiam Dei decorauit,
Theologus & Philoſophus profundiffimus, qui poſtea eius vitam
& res geſtas idiomate Gallico ex primis conſcripſit. Huic ali-
quando ſacer Antiſtes colloquens de librorum ſuorum con-
ceptionibus animum ſuum familiariter aperuit. Quatuor adhuc
libros cogito, inquit. Quorum primus erit candida & nuda Ver-
ſio vulgari ſermone quatuor Euangelistarum vnitorum, & iun-
ctorum ſimul per modum concordantiæ iuxta temporum &
actionum Domini noſtri Ieſu Chriſti ſeriem, & hic præcipuè ad
litteralem ſenſum ſpectabit. Secundus erit. Fundata & deducta
probatio, præcipuorum capitum Catholicæ fidei controuerſo-
rum, ex ipſiuſmet Domini noſtri Ieſu Chriſti verbis diſertiſſimis
quæ habentur in Euangelio: & hic ſpectabit ad Controuerſiam.
Tertius erit. Inſtructio ad bonos mores & ad virtutum Chriſtia-
narum praxim deductionemque ad ſpiritualis vitæ perfectio-
nem ex axiomatibus Euangelicis & adhortationibus documen-
tisque eiufdem Domini noſtri Ieſu Chriſti: & ſpectabit hic ad
moralem.

*Generalis
Fulliſſimum
elogium.*

*Franciſcus
quot &
quales li-
bros conce-
piſſet.*

moralē. Quartus & vltimus erit Actū Apostolorum explicatio in qua ostendam quānam fuerit primitiua & nascentis Ecclesie facies, quis ordo, quę ductio à Spiritu sancto & ab Apostolis constituta, & hic ad historiam spectabit. Si fortē supererit tempus subiungebat Diui Pauli Epistolas eo ordine explicabimus. Hos autem libros quatuor simul iunctos opus Theandricum, id est historiam hominis Dei, nūcupabat. Præterea librum cogitabat de amore proximi qui librum de amore Dei sequeretur, & Pastorales Epistolas ad Curiones. His auditis Generalis Abbas negotiosum sanè opus (inquit) Reuerendissime Domine, senescenti iam homini & Præfui tot tamque variis occupationibus distracto. Et ille, ita est Pater mi, retulit subridens, sed vt animus semper noster occupetur pensum tale sumendum est vt supersit potius quàm deficiat; & tanquam si quàm diutissime victuri simus, neque tamen maior debet esse negotiositas quàm si cras mors adesse debeat. Fleuit postea magnus Abbas dum iacturam librorum illorum perpenderet, & ex tantis tamque sublimibus conceptibus ac reliqua Magni Pontificis eruditione longa experientia satis superque comprobata, doctissimum omnium quotquot viuerent pronunciauit, in eoque effato sectatores habuit Iesuitas, Doctores Sorbonicos & ceteros omnes de rerum Diuinarum humanarumque scientiis benè meritos. Conuentu habitato Bonus Præful ex Principum desiderio Augustam Taurinorum profectus est vnde omnia quæ acta fuerant variis scriptis tum ad Supremum Pontificem cum Cardinales, ad commendandos Patres illos Fullienses ac eorum Generalem Superiorem inprimis fusè recensuit. Amabat eum summoperè Princeps Serenissima Christiana Francica, & ei lautum iusserat parari hospitium quod tamen ipse recusauit maluitque cum Patribus Fulliensibus ad Beatæ Mariæ Consolatricis quamuis exiguum adhuc & incommodum Monasterium esset habitare. Data est ei cellula octo aut nouem non amplius pedes lata, & ita Soli exposita vt furnus potius dici posset quàm cubiculum. Amabat tamen sic esse vir mansuetissimus & patientissimè æstum tolerabat, & quamuis id pro eo Patres ægrè ferrent suaderentque vt in oblatas sibi commodiores ædes transfiret. Quid igitur (inquebat) iam non ero Fulliensis? & vultis me expellere? Hæc autem aiebat, quia sacri Ordinis Fulliensis filius esse desiderauerat, acceperat.

*Franciscus
Taurinum
proficiscitur.*

*Eius patientia
mira.*

Infirmatur.

*Franciſci
in pauperes
charitas.*

*Eius man-
nerudo.*

que idcirco litteras vna cum participationis omnium bonorum operum beneficio, die vigesima quarta Iunij. Verum inter tot labores, sed præcipuè aulicos, ad quos inuitus adigebatur, fortitudine lapidum opus fuiſſet, & porro in grauem incidit morbum vnde per aliquot hebdomadas decubuit. Sanus effectus & magnam eſſe tota Sabaudia penuriam intelligens, licere ſibi redire à Sereniſſimo Duce petiit. Cum iam trium menſium tempus Taurini exegiſſet; dedit illi Chriſtiana Princeps annulum pretioſiſſimum, quem ad pauperum Anicienſium vt de Pariſienſi fecerat leuamen deſtinauit. Reditum igitur dum adornat fortè ecce amiſſum eſſe annulum relatum eſt, neque verò ipſe moueri cœpit, quinimò pretioſior erat (inquit) pro me quàm par fuiſſet, ſi quis eum pauper reperiſſet minimè amiſſum putauero. Poſt aliquot deinde dies in imis femoralium ſuorum rugis repertus eſt, neque etiam gaudio propterea motus Præſul, ſed eum multoties vt deſtinauerat deinceps oppignerauit, vnde non illepidè quidam cum alijs annulum Sereniſſimæ Subalpinorum Principis dicerent, mendicorum Anicienſium eſſe aiebat. Taurino excedens Ioanni Prezio Corſerio Sacerdoti Tononienſi in eam rem ait. Abeo iſtinc latus Mitram, eum Anicium appulero, pedum, veſtes, ſupellectilem, & omnia quæcunque poſſideo pauperum reficiendorum ergo libenti animo venditurus. Dum iter facit, nouis acrioribus doloribus agitated eſt, quamobrem integrè diei ſpatio Argentina apud Caſtagnierium, à quo ſanè optimè exceptus eſt, commorandum ei fuit. Ad oppidum Camera cum appuliſſet mirum actum manſuetudinis exercuit. Hoſpes è cubiculo iam tradito omnem Michaëlis Fabri Sacerdotis ſupellectilem in aliud minus commodum extraxerat, rediens ille è ſuis, vt fit, negotiis in iram aduerſus hoſpitem vehementer prorupit, & iam in longum rixa creuerat, cum ſuperueniens Præſul ſcire voluit qua de re ageretur. Retulit Faber quidquid rei eſſet, additis etiam precibus vt in hoſpitem inueheret, iuberetque ſupellectilem reportari. At Sanctus, Fabri ſedauit impetum, hiſque uſus eſt verbis: Tantum abeſt vt reportari debeat tua ſuppellex, quin ſi extrahi adhuc ex eo cubiculo in quo iam eſt, & in aliud minus commodum referri neceſſe ſit, æquo id animo ferre debes: nunquid enim audiſti dicentem Dominum, ſi quis abſtulerit à te tunicam da ei pallium, & ita diſſenſionem omnem compoſuit. Iam verò

verò in suam Ciuitatem Aniciensem charissimam redux incipiebat conceptorum librorum compositioni manum apponere: quæ circa tempora cum Renato Fabro Valbonio Præsidi Gebennensi familiariter variis de rebus colloquens ingenuè se Virginem esse, ignorareque omnia quæ de contrario Virginitati vitio dicuntur & fiunt, contestato asseruit, & quia morti se videbat ex multis valetudinibus proximum, fratrem suum Ioannem Franciscum Calcedonensem Episcopum speciali deinceps cura de rebus omnibus quas noscendas haberet cœpit instruire. Diebus singulis per aliquot horas Theologiam eum docebat. Methodum rectè & vt Episcopum decet ad populum Conciones, & adhortationes sacras habendi, explicabat & inculcabat, ac eum tandem solemnibus indutum ornamentis voluit è sublimi pulpito verba facientem audire, & absolutâ concione ad suos Canonicos aliósque qui comitabantur Proceres conuersus, Illum (inquit) oportet crescere, me autem minui, significans se breui vitam cum morte commutaturum. Non prius tamen hoc, quàm multa ediderit miracula, è quibus vnum insigne fuit. Nonâ Octobris die eaque Dominica, ad inuisendos ægros in suburbium Bouise contulerat: dum redit transitque sub arcubus Magni Vici Beatæ Mariæ Virginis, ecce obuiam habet Petræam Gardam Iacobi Decrouij Libellionis coniugem, filiam suam Petræam Antoniam, quæ tunc fortè miserrimè febrilibus concutiebatur horroribus gestantem. Interrogauit quo morbo puellâ inhorresceret. Respondit Garda, heu Domine, tribus ab hinc mensibus quotidiana febris pessimè torquetur. Tunc Sanctus blandè ad genas eam tetigit, benedictione sacra est impertitus, inquit, Deus te sanet filia, & abiit. Illicò puella exclamauit. O mater sana sum, Dominus Episcopus me tetigit, & reuera prorsus sanata est: cuius miraculi lucentissimi testes fuerunt quotquot tunc aderant, ij sanè quamplures, & longè latèque fama peruolauit. Interea Rex Christianissimus Ludouicus decimus tertius & Serenissimus Allobrogum Dux Carolus Emanuel hinc & inde Auenionem conuenire cogitabant, & Salesius iussionem illuc etiam conueniendi quàm citius fieri posset, accepit. Non defuerunt qui malè sancto Præsuli ex eo itinere ominarentur, nec vllus tota ciuitate erat qui non dissuadere conaretur, facile Ducem habiturum ipsum excusatum inquentes si de tot tantis-

Fatetur se Virginem.

Franciscus prædictio.

Franciscus puellam febricitatē subito sanat.

*Franciscus
testamen-
tum con-
dit.*

*Predicit
iterum
obitum
suum.*

que quibus premebatur infirmitatibus rescriberet; verum ipse, Quid vultis? aiebat. Eundum est quod nos Deus vocat, mortem tamen præuidens de suis rebus disposuit, & solemne vnâ cum Ioanne Francisco Adiutore suo condidit testamentum, Octauo Idus Nouembris, quod vti par erat obsignauit auctoritate in manibus Philiberti Rogis Doctoris Theologi, Canonici & Officialis Gebennensis facta, adhibitisque testibus Ludouico Salesio Ecclesiæ Gebennensis Præposito, Petro Francisco Iayo Canonico Theologico, Ioanne Rollando Iurium Doctore, Georgio Rollando Decretorum Doctore, Cathedralibus Canonicis, Claudio Coëfio, Bartholomæo Floccardo, in Gebennensi Curia Collateralibus, Antonio Boëgio Confluentino Balliuo Gebennensi, Francisco Viallone Pessano Illustrissimi Ducis Nemorosij Causidico fiscali, Michaële Bouardo in Supremo Sabaudia Senatu Causarum Patrono, & Philippo Ducrestio Episcopalis Curia Libellione. Non mora professionem adornauit, valedixit suis omnibus, disertisque verbis obitum suum prædixit, subiungens, & parum est quod alibi moriar, dum bene. Venit ad eum Petrus Critanus Curio Tonensis sacram benedictionem accepturus, cui librorum suorum conceptus declarauit, tum demum subiunxit, & quidem inchoauimus libros illos, verumtamen alius fortè finem imponet. Eundum enim est ad Dominum, stupuit ad hæc verba Curio, prouolutusque in genua benè precari sibi Præsulem rogauit, qui sanè omnia sanctæ amicitia ei indicia exhibuit, commendauitque curam animarum, tum cum petisset ab eo num breui rediret, respondissetque ille, se post tres menses rediturum iuuante Deo, benè retulit Præsul, Ora pro me Dominum, nulla nobis deinceps erit in hoc mundo consuetudo. Curio, reposuit. Reuerendissime Domine, dum vultum tuum & sanitatem considero, non despero quin te iterum videam. Et Salesius. Abi, inquit, submissa voce, nescis quid rei sit. Venerunt Cathedralis Ecclesiæ suæ Canonici, quos vt fratres tenerrimâ omnes dilectione semper fuerat prosequutus, vnumquemque amplexatus est, rogauitque vti pro se orarent, necnon & obitum suum disertè prædixit, inquiens se ire non rediturum. Venit Anselmus Marchandus Ordinis fratrum Minorum Regularis Observantia Religiosus, apud quem aliquando conscientiam solitus erat reponere, cui genuflexo & femur amplectenti. Ponam vitam,

tam, inquit, in hac peregrinatione, neque alibi quam in cœlo deinceps visio nostra erit. Venit Pater Claudius Sonherius eiusdem Ordinis sacrarum Virginum Clarianarum Custos, isque senex, cui idem etiam pronuntiavit. Vni ex suis domesticis, inquit, Nō imitabor equites levis armaturæ, discedam absque tubicine, & cum intelliges me ægrum, scito esse mortuum. Denique ad Sorores sui sacri Ordinis Visitationis accessit, sacrum coram illis fecit, benedictione sua vnamquamque est impertitus, pretiosissimam illis sacrificalem pallam valoris ducentorum nummorum dedit, obedientiam & charitatem commendavit, pariterque solum sibi restare cœlum dixit. Vt è Monasterio rediit, accersiri iussit Huguinam Paridem, eandem cui iam pridem non superaturam annum decimumquartum prædixerat, puellam pietati deditissimam, & ait, Vale filia. In cœlo tantum deinceps mutuo videbimus; & illa paulò post obiit. Vt Nona Nouembris dies illuxit, descendebatque è cubiculo suo equum ascensurus, expectavit eum Ioannes Franciscus Salesius Calcedonensis ad gradus, ad eius se pedes cum lachrymis prouoluit, femur strictè amplexatus est, nec quidquam præter suspiria potuit emittere; Sanctus Pontifex multa consolationis verba effudit, aitque nihilominus moriturum se procul dubio, si ægritudine in eo itinere corripere-
 retur. Planctus, fletus & gemitus non in ipsa dumtaxat domo, sed per vniuersam Ciuitatem audiebantur ob eius discessum, & lugubre prorsus spectaculum erat. Comitati sunt Sessellium vsque multi Ciuitatis Proceres vtriusque togæ; vnus autem inprimis Ianus Salesius frater Melitensis Eques irriguis fle-
 ribus vias conspergebat, & vbi Sesselli separationis hora venit, abeuntium & redeuntium omnium corda præ doloris magnitudine inter eiulatus scissa & dissecati sunt. Conscendit in scaphulam cum suis bonus Præsul, & flantibus quamuis vehementissimis Aquilonibus Rhodano se commisit, rigidissimo frigore penè congelatus. Lugduni pridie idus ad portum Salomonis ad Ararim, vt cum nautis Auenionem descensuris conueniret, se contulit. Verum quia liberi commeatus syngraphum à Gubernatore non habebat, expectandum fuit. Rollandum statim ad Carolum Nououillanum Halineurtium Marchionem Villaregium, Provinciæque Lugdunensis Proregem misit, quo in negotio hora fluxit, & tamen stupenda cum patientia in portu

*Lucretius
Aniciensis
ob Franci-
sci discessum.*

*Eius pa-
tientia
Lugduni.*

*Colitur
Auenioni
ut Sæctus.*

*Agit pro
Collegio
Sabaudia.*

*Redit Lu-
gdunum.*

vento frigidissimo expositus Sæctus stabat, expectabat, nec quidquam aliud Petro Perneti Sacerdoti, aiebat, quam vrgeri se maximè, & volendum esse quod Deus vellet. Tandem Arari atque iterum Rhodano impositus Burgum ad quatuor Auenione miliaria appulit, ibique honorificentissimè à Consulibus exceptus, & tanquam delapsus è cœlis Sæctus, & iam non mortalis inuitus in templum ductus est, vbi solemniter lætitiæ hymnus Diuorum Ambrosij & Augustini decantatus est, magnis deinde muneribus manè facto discedentem oppidani omnes onerant. Quod idem Auenioni fuit, nam cum adueniret Populus omnis currebat velut in odorem vnguentorum eius, & iuuenes, & Virgines, senes cum iunioribus laudabant & benedicebant Deum, qui tanta eos dignatus gratia fuisset, vt Angelicum & Sæctum hominem viderent, nec nisi hæ voces per vicos & cōpita audiebantur. Illène est Magnus Gebennensis Episcopus? Hiccinè qui librum Introductionis ad piam vitam composuit? Ecce virum iustum, dilectumque Deo & hominibus, ecce eum qui tam sanctè de amore Dei scripsit: En Institutorem Religiosi Ordinis Marianarum Sororū; inter quos clamores Sæctus animum & oculos demittebat, tantæque Christiana humilitate ferebatur, vt magnificentissimum illum Apparatum & solemnem pompam intrantis in Urbem Victoriosissimi Regis videre neglexerit, quamuis commodissimè ex suo cubiculo potuisset. Curauit potius negotia nonnulla quæ in publicam Sabaudia vtilitatem cedebant, Res scilicet Gymnasij Magni Sabaudia, cui à Diuo Nicolao nomen est, à Ioanne Frassio Cardinale Ostiensi & Gebennensi Episcopo olim fundati in gratiam viginti quatuor Adolescentium qui litteris vellent incumbere: octo quidem ex Gebennensi Diœcesi, Octo item ex Ducatu Sabaudia, quatuor ex Prouincia Viennensi, & quatuor ex Arelateni, fusè de restituendo eo Gymnasio ex Fundatoris intentione cum Vicelegato Auenionensi egit, exiguo quamuis profectu, quoniam breuior fuit mora quàm par fuisset, & Vicelegatus ipse multis aliis negotiis distrahebatur. Elapsis septem aut octo diebus cum Serenissimo Principe Mauritio Cardinale à Sabaudia Lugdunum rediit, quo etiam ad inuisendum Regem Serenissimus Subalpinorum Princeps & eius vxor venturi erant. Dum iter facit obuiam habuit in Vrbe sancti Spiritus aliquot Nobiles Calvinianæ sectæ hæreticos, qui cum ab eius seruis intellexissent Episcopum esse Geben

Gebennensem: O (exclamarunt) si Præsules omnes eum imitarentur, & ut ille essent, deficeret breui nostra Religio, & statim Catholici essemus, adeò sanctitatis fama apud ipsos etiam sacrilegos valebat. In Oppido Barberiarum cum omnia frigore incrustarentur, super nudam paleam vestitus cubauit patientissimè, imò ut aiebat, nunquam melius, lectum instructum, duobus Patribus Iesuitis cedens, & tertio Calendas Decembris Lugdunum appulit. Multi eum Regij Consiliarij & illustres Dynastæ hospitio excipere peroptauerant, vnus inprimis Iacobus Ollerius summæ iudiciorum Præpositus vastissimarum suarum Ædium ad Bellæ-Curiæ aream partem obtulerat: sed & idem fecerant Patres Societatis Iesu Domus professionis, quam à Diuo Iosepho vocant; verum ipse actis gratis recusauit ob adamatam paupertatem, olitoris, qui hortum Monasterij Visitationis curabat tugurium verius quàm domum elegit, sub prætexta causâ liberioris se fore ad eos excipiendos qui visitationis eum officio dignaturi essent: præterea minus paritum incommodi suis, & posse semper Sororibus Visitationis in promptu esse. Erat exposita casa illa vnde quaque ventis & fumo obnoxia, neque tamen vlllo modo querebatur, sed cum Chirurgo quodam ibi etiam ex Syngrapha cubiculum habenti pacificè & concorditer viuebat, qui tamen Chirurgus non multo post ob Sancti Præsulis reuerentiam mutauit hospitium. Multi sanè, quos ad familiaritatem bonus Episcopus admittebat, querebantur, & lamentationes apud eum varias quod malè prorsus habitaret contexebant, quibus ille, nunquam melius, respondebat, quàm cum parū benè. Pridie Nonas Decembris Dominici Aduentus Dominica secunda in Æde Collegij Patrum Societatis Iesu Cōcionem habiturus erat, Vir quidam Ecclesiasticus suadere conabatur ut in rhedam ascenderet, timens ne aliter ob viam longam sanè tibiarum doloribus postea grauius conflictaretur. At ille, Rectè ais, retulit, Egregia res esset me in rhedam ascendere ad annunciandam Sancti Ioannis Baptistæ pœnitentiam, & Euangelicam paupertatem. Porro pedes iuit, potentissimè concionatus est: Per hos dies accessit ad eum Vir quidam Nobilis ad extremam redactus paupertatem, eò quòd omnia sua temerè & nimio luxu dissipasset, sermonem autem & colloquium iniit à laudibus Bernardi Baronis Salesij Torentini, quem apud Subalpinos cognouerat, ac demum

*Recusat
laeta ho-
spitia amo-
re pauper-
tatis.*

*Eius humi-
litas.*

Beneficentia

*Prædictio
mortis.*

*Eius fama
apud omnes*

*Sanctus
vocatur.*

*Visio cuius-
dam reli-
gioſæ.*

denum eleemoſynam petiit, quam ei Sanctus Antistes, amplam erogauit, cumque affereret ille conſeſtato oraturum ſe iugiter Deum, vt centuplum ei redderet. Feſtina igitur, inquit, in huiusmodi orationem incumbere, quia breui & tu & ego ſic erimus, vt nullius rei indigentia premamur, quod de vtroque poſt alterum meſem verum fuit. Beneficentiam etiam maximam exercuit erga Philippum Iacobum eundem Germanum quem & Luce- tiam in fide confirmauerat, & Anicij aluerat, eum agrum ſapiffimè inuiſit, & apud diuites Aulicos illuſtresque ſcœminas ad charitatis opera commendauit; nec in tantis Virtutum exercitiis fieri poterat quin ab omnibus Sanctus exiſtimaretur. Germani homines non pauci Lugduni tunc agentes aiebant eum in Germania haberi vt Diuum Hieronymum, Diuum Ambroſium, Auguſtinum, conferrique cum antiquis illis Patribus, neque vulgi tantum eam opinionem eſſe, ſed Doctiſſimorum hominum, ſed Principum, ſed Præſulum. Sorbonicus quidam Doctor collatione cum eo de multis negotiis habita & tranquillo excedens animo non dubitauit in gratiarum actionem hæc verba proferre, Reuerendiſſime Domine, haberiſ ab omnibus Sanctus, neque id immerito, nam & ego tuam ſanctitatem experientia comprobo. Reſpondit Antistes. Auertat à te huiusmodi Sanctitatem Deus, falleris procul dubio vt falluntur & alij. Vnum tibi dicam. Voluntatem habere me fortiter deinceps obſequendi Deo, & vt aliquando Sanctus ſim tuis precibus etiam me adiuua. Cùm Dominam Principem Comitum Sueſſionenſem inuiſiſſet, acceſſit ad eum magnæ dignationis Matrona quædam inquiens, Reuerendiſſime Domine, ſi teegereris purpurâ habereris Diuus Carolus; cui ille, omninò hoc vltimum deſiderabilius eſſet, mallet enim eſſe Diuus Carolus, quàm veſtiri purpurâ. Cùm aliquando de Diuo Franciſco Xauerio ſermo incidiſſet, Pius quidam Eccleſiaſticus ſic inſit. Ecce iam tres inter Cœlites Apoſtolico effato relatos. Diuum Franciſcum Aſſiſiatem, Diuum Franciſcum de Paula, & Diuum Franciſcum Xauerium, ſuper eſt Diuus Franciſcus Salesius. Subriſit ad hæc verba ille, & vtinam, inquit, Sanctus eſſem! Fuit Religioſiſſima quædam anima, quæ inter contem- plandam Empyreï cœli gloriam vidiffè ſe affirmavit Sanctum Præſulem Salesium Diuinæ Maieltati intimè vnitum, & oſten- ſum ſibi fuiſſe ab Angelo inter Seraphinos maximæ gloriæ thro- num,

num, significatūque eam esse sedem quam Episcopo Geben-
nensi Diuina prouidentia pręparasset. Siquidem Seraphicus erat
Vir ille Magnus, qui nihil nisi per amorem, in amore, ex amore,
& ob amorem Dei agebat. Vnde sæpè testatus est. eius Confes-
sarius Michaël Faber, nihil eum formidine pœnæ, vel spe salutis
æternæ vnquam patrauisse, verū propter simplicem & purissi-
mum amorem Dei, ab omni mercenaria consideratione expur-
gatum; ac denique sic vixit, vt in suis libris docuit, & vt ex Epi-
stolarum suarum volumine videre est, nulli vitio obnoxius, in
virtutibus omnibus planè compositus, quodque magis mirère,
ne minimam quidem imperfectionis atomum, totam licet eius
vitam ab ipsa si vis conceptione perscruteris, animaduerrere pos-
sis, quod vix in reliquis mortalibus reperiās, adeò cœlestibus
præuentus fuerat benedictionibus à Deo, & adeò ipse tractus à
Deo currebat in odorem vnguentorum eius, & quasi lux splen-
dens creuit vsque ad meridiem. Prædicandi Verbum Dei Diui
Augustini & aliorum Sanctorum ad instar nullum finem fecit, &
ipse per hos dies Petro Pernero aiebat, se plusquam quatuor mil-
lia sacrarum Concionum exegisse, quod & quamplurimis aliis
sæpissimè inter colloquendum fassus est. Ipso Natiuitatis Domi-
nicæ peruigilio mandatum accepit à Maria Medicæ Regina
Regis matre, ad Crucem pro Patribus Recollectis plantandam,
cui actioni diu & importuna tempestate vacauit, multūque ex
frigore passus est. Media nocte in æde Sororum Visitationis sa-
crum fecit, habuitque adhortationem tenerrimis amoris erga
diuinum Puerum motibus refertissimam. Ad Auroram Serenif-
simorum Principum Victoris Amedei & Christinæ Francicæ
Confessiones audiuit, coram illis celebrauit, & Augustissimum
altaris Sacramentum porrexit, idque in æde Beatæ Mariæ Auxi-
liatricis Patrum Dominicanorum, incertūque an ob aulicas oc-
cupationes ad tertium sacrum coram Sororibus celebrandum li-
ber esse posset, Pernetum rogauit vti sese in id officium pararet:
horâ igitur octauâ venturum Episcopum minimè putans Perne-
tus sacris se vestibus induerat, cum statim aduenit, neque tamen
exui eum volentem passus est, sed tribus eius sacrificiis genibus
flexis patientissimè continuis intentus precibus interfuit, quibus
absolutis tertiam suam Missam celebrauit cum iam fluxisset ho-
ra vndecima. A prandio duabus Virginibus, Visitationis habi-

*Franciscus
perfectus.*

*Eius Con-
ciones.*

*Mira hu-
milis &
patientia.*

M m m.

tum dedit, quarum vna fuit Maria Syluia Lugdunensis: hæc non ita pridem à suis Parentibus sollicitabatur ad-nuptias; à quibus alienissimum habebat animum. Manè aliquando in ædem Capucinatorum sacram se contulit, ibique ingens quo flagrabat conseruandæ virginitatis desiderium Iesu Christo Domino & eius Matri commendauit. Non multo temporis interiecto spatio ecce lux magna circumfulsit, apparuitque ei Augustissima cœli Regina, Diuis stipata duabus Maria Magdalena & Catharina Senensi, hisque eam verbis alloquuta est. Maeste animo filia. Breui in meum Visitationis intrabis Ordinē, & Sancti manibus habitum accipies. Valuit Oraculum, nam continuò consilia illa quibus ad matrimonium destinabatur euauerunt, & oblata Superiori Matri admissa est, & Sancti Manibus habitum religionis accepit. Et Sanctus quidem hoc assumpto ex Apostolo themate, abnegantes impietatem & sæcularia desideria sobriè, iustè, & piè uiuamus in hoc sæculo, sanctissimè concionatus est. Sub Vesperam in Palatium Reginae Matris discessuræ, valedicturus se contulit, vbi vsque ad multam noctem non sine incommodo fuit. Luce postera Protomartyri Diuo Stephano sacra, celebrata Missa apud Nicolaum Menardum Ecclesiæ Diui Nicetij Hierophylacem, & in Archiepiscopatu Generalem Vicarium substitutum, virum vt doctissimum sic piissimum prandium sumpsit, multisque præterea & variis vacauit negotiis. Horâ quintâ vespertinâ vsque ad septimam de spiritualibus rebus & Regno Dei familiariter cum Sororibus Religiosis colloquutus est, initio in hæc verba dato. Saluete charissimæ filiæ. Ego huc vobis valedicturus veni, & tantisper animum meum vobiscum occupaturus, quia reliquum temporis mundus & aula abripuerunt. Porro abeundum est, & finienda consolatio quam huc vsque vobiscum habui. Quid tandem dicemus? Et quidem responsiones multas filiæ habent. Melius est loqui Deo quàm hominibus. Cū respondisset Mater Superior velle se ei colloqui, vt discerent quo pacto alloquendus sit Deus. Benè, inquit, hanc prætextam causam habebit philautia; nulla iam sit præfatio. Quid dicendum est? Ad interrogationes varias optima responsa dedit, vt se gerere debeant Superiores erga inferiores, & vicissim. Vt desideranda aut recusanda sunt in Religione munera & officia: Vt nihil petendū & recusandum sit: vt obedientia exequenda: vt nihil terrestre peten

Colloqui-
tur cū so-
roribus
Marianis.

petendum : vt virtutes à Deo postulandæ, & vt omnes inuicem cohæreant, atque in vno amore Dei comprehensæ : vt ad Communionem dignè accedendum: vt distinguendum sit ab imperfectione veniale peccatum : vt semper Dei præsentia habenda, & alia miræ eruditionis & sanctimonix, quæque scientiam Sanctorum sapiebant. Fluxerat iam hora septima cùm venerunt serui cum facibus vt eum reducerent: quibus visis? Quid vultis? inquit. Noctem ibi sanè transigerem insomnem, abeundum est igitur, ecce vocat me obedientia. Valete charissimæ filix, cùmque illæ instarent quid magis vellet inhærere animo. Quid vultis dicam vobis? respondit, in his duobus verbis omnia dixi. Nihil desiderandum, nihil recusandum. Videte puerum Iesum in præsepio, patitur omnes temporis iniurias, frigus & quidquid Pater eius permittit, non recusat leuamina quæ à Matre veniunt, neque scriptum est eum vnquam ad vbera Matris extendisse manus, sed hæc omnia eius curæ relinquebat. Ita nihil desiderare debemus, nihil recusare, sed omnia pati quæcunque Deus vult. Manè factò, die sancto Ioanni festo dum lauat manus & faciem aqua calida seruis dixit, perit acies visus, hoc significat discedendum esse, quia corpus quod corrumpitur aggrauat animã. Viuemus tamen quantum Deo placuerit. Intrauit in Monasterium Visitationis Confessionem Sororis cuiusdam agræ auditurus, dum egreditur petierunt etiam Sorores quæ comitabantur eum, diceret non nihil antequam abiret, quod maximè ad vitam piè transigendam obseruandum censeret, postulauit dari sibi chartam & calamum tum maiori charactere scripsit, Humilitas: nihil præterea, Sacramentaliter apud Stephanum Brunum confessus est, & cum iam prope esset meridies celebravit. Vt egreditur æde, occurrit Rogerius Bellegardius, Dux, Hipparchus Franciæ, & Burgundiæ Prorex, cum quo diu detecto capite in aëre crassis concreto nubibus & frigido colloquutus est, nec mora etiam cum Carolo Nououillano Halincurtio. Hinc ad Ducē Nemorosium se contulit, & apud illum Gebennesianos Consiliarios à variis criminibus, quibus dirâ calumniâ onerati erant, purgavit, cùm iam Dux ipse per se eos omnes à publicis muneribus deponere decreuisset: nō exiguum sanè in Sancto Christianæ charitatis opus. A Nemorosio ad Subalpinorum Principem iuit, & coram illo detecto diu stetit capite. In Tuguriolum suum

Eius præcepta.

*Gradit
iterum
mortem.*

*Patitur
deliquium.*

*Eius wor-
bus.*

redux, non ita benè habebat, & multa lassitudine deprimebatur. Illicò interrogauit eum Germanus Pilliodus, Domine placet tibi sumere ocreas, vt sis ad discessum expeditior. Et ille, Sumamus, inquit, quandoquidem vis, verumtamen non procul ibimus. Sumptis igitur ocreis leui prandio se refecit, ac deinde diu satis super mensam cubito innixus velut quieuit, tum spiritum tantillum hauriens duas scripsit Epistolas, vnā qua Patres Recollectos commendabat, alterā ad Abbatissam Monasterij quod Desertæ vocant, eam in charissimam filiam prout instanter exposulauerat adoptans. Tertiam variis visitationibus distractus imperfectam reliquit: venerunt enim tunc ex Religiosis Ordinibus quamplures sacram eius benedictionē accepturi, quos cū recedentes vt semper solebat antea minimè comitaretur, sed sedens consisteret serui infirmari eum cognouerunt. Quamobrem Georgius Rollandus domesticis rebus Præfectus ad eum lentè accedens. Inclinata est iam dies, inquit, Domine, expectanda mihi videtur ad discessum crastina, cui ille. Ægrum fortè me putas? Surrexit tamen & ad Conclauē cum Pilliodo recessit, interrogabatque eum, num Patrem Seguirandum concionantem audisset? Cūque retulisset Pilliodus, eum Reginae Matri seruorū eius amorem commendasse. Et tu, inquit, Pilliode amas me? mox cum lachrymis affirmanti: Et ego amo te reposuit, sed valde etiam nobis amandus est Deus. Dum hæc diceret animi & virium passus est deliquium, ad quod cæteri omnes famuli qui in cubiculo aderant accurrerunt. Hora erat à meridie secunda, exutus est ocreis, & post aliquot deambulationes in lectum repositus, vixque semi hora fluxerat & apoplectico stupore correptus immobilis decubuit, ita tamen vt expergefieri interdum posset, quo tempore præclarę ab eo sententię extorquebantur. Rollandus hoc sui Domini casu penè exanimis nesciebat quò se verteret, tandem tamen festinauit in Domum probationis Societatis Iesu, & Reuerendum Patrem Petrum Barnaudum Rectorē accersuit. Is adhibito secum fratre Adiutore Gulielmo Armando nulla prætermisit officia, calefieri aliquot lintea curauit quibus cerebrū perficaretur donec veniret Medicus, qui licet diligentissimè quæsitus non inueniebatur, nec nisi post multas horas venit, Pancratio Marcellino huic nomen erat, quem expertissimum fama iam pridem commendauerat. Postquam diu Barnaudus va-

rijs

riis remediis ægro opem tulisset, multis formatis interrogationibus quibus Sanctus tot emittebat fidei, spei, charitatis, patientiæ, humilitatis, & contritionis actus. Recedens Patrem Gasparem Maniglierium, & Patrem Ræmundum Sauuianum misit. Et ille quidem iampridem tum quia Sabaudus, tum quia multæ sanctimoniæ religiosus erat Præsuli charissimus ait. Reuerendissime Domine, Quid hoc est? Ego modò veneram vt te valere iuberem, & in eo te statu vîdeo. Quid sibi vult? Respondit æger. Pater mi, ego hîc expecto misericordiam Dei, & subiunxit, expectans expectaui Dominum & intendit mihi. Responde nobis Domine, interrogauit Pater, si hanc tuæ mortis horam Deus destinasset, nunquid eius voluntati conformare, & eam patienter ferres? Respondit. Bonum est præstolari Domino, æquè hæc est hora mihi ac alia, Deus Dominus est, quod bonû in oculis suis videbitur hoc faciat disponatq; de me vt volet, ego omnia patiēter feram, subito professionē fidei emisit, rogauitque Patrem vt audire dignaretur, & addidit. Etiam si centum imò mille in mundo Religiones essent, ego nullam bonā censeo præter Religionē Catholicā, Apostolicā & Romanē, Ecclesiā, in qua mori volo, quidquid suggerere inimici mei possint, sic iuro, sic profiteor, Et dū tēpus habemus (ait) cura vt extremæ Vnctionis Sacramentum mihi conferatur. Missum est statim ad Menardum & Curionem, sed differri posse Sacramenti collationem Medici iudicarunt, quibus in omnibus obedientissimus semper fuit, licet amaras illi potiones propinarent. Interea pergebat eum adhortari Maniglierius vt hæc Iesu Christi verba proferret; Pater si possibile est transeat à me calix iste: At ille noluit, ea tantum protulit cum suspirio, Non mea sed tua voluntas fiat. Idem, vt animam suam gloriosissimæ Trinitati consecraret animauit, Tunc erectis viribus hæc ex imo pectore verba proiecit. Deuoteo & confesco quidquid in me est Deo, memoriā meam & actiones meas Deo Patri, intellectum meum & verba mea Deo Filio, Voluntatem meam & cogitationes meas Deo Spiritui sancto. Cor meum, corpus meum, linguam meam, sensus meos & dolores omnes sacratissimæ Iesu Christi humanitati, qui pro me non dubitauit manibus tradi nocentium & Crucis subire tormentum. Dum hæc procurante Maniglierio à sancto Præsule fiunt, venit Menardus, petiitque num vellet exponi in Æde Vi-

*Emitte-
professio-
nem fidei.*

sitationis Augustissimum Sacramentum? Respondit se non mereri, cumque retulisset Menardus. Num vellet pro se orari? Ah! respondit. Quod ad hoc siquidem. Num recordaris Gloriosissimæ Virginis Mariæ? & num eam vis deprecari? Eam (respondit) cunctis diebus vitæ meæ deprecatus sum: ad hæc cum dormisceret, pius hic Ecclesiasticus potenter eum expergefecit. Et Domine (inquit) quid censes de fide Catholica? Etsi forte hæreticus? O hé! O hé! respondens exclamauit, absit tantum nefas. Nunquam hæreticus fui, & manu signum Crucis à fronte ad pectus formans, Atrox (inquit) & magna esset proditio. Ad sermones quibus ostendere idem conabatur, illustriores Sanctos ad mortem expauisse. Non impetito formidabant, retulit, & ad hæc verba scripturæ. O mors quàm amara est memoria tua! prosequutus est, homini habenti pacem in substantiis suis. Ad multam iam noctem deuentum erat, & Medici, ne amplius turbaretur, prohibuerunt, multorum tamen Ordinum Religiosi quamplures, Iesuitæ autem in primis eum perpetuò cinxerunt vigiles. Interea ab hora iam quarta suæ valetudinis per vniuersam Lugdunensem Ciuitatem rumor cucurrerat, nec vllus erat qui non tanti Præsulis iacturam desleret, Reuerendus Generalis Vicarius quo sanitatem ei Deus restituere dignaretur per omnes Ecclesias Altaris sacramentum exponi iussit, & preces institui. Mediâ nocte multa sui finis indicia exhibuit, quare ad Parœcialem Sacerdotem Ecclesiæ Diui Michaëlis, qui sanctum oleum afferret festinatum est. Is fuit Minister Sacramenti Deagius Claudij Villani Curionis Vicarius, qui eum horâ diei Sanctorum Innocentium primâ vnxit: & dum ritè peragit, Sanctus Præsul ad omnia verba respondebat; exactis Sacramentalibus Ceremoniis circumdari sibi brachium dextrum voluit suo rosario, è quo multa pendebant benedicta numismata, quæ iam pridem Româ & Laureto detulerat. Viaticum exhibere visum non est ad rem, eò quòd, vomitibus obnoxius esset. Manè factò venit Robertus Bertelotius Episcopus Damascenus, aitque, Franciscè, quæ mutatio dexteræ excelsi? Peruigilio Natalis Dominici veneras ad me, & valedixeras, & cogor ego nunc venire ad te & valedicere? Respexit æger, manumque in beneuolentiæ testimonium extendit. Pergens Damascenus ad eius opem venisse se dixit, verbisque Salomonicis vsus est, Frater qui adiunatur à fratre quasi Ciuitas

*Recipit
Extremam
Vnctionem.*

Ciuitas munita; respondit æger, & Dominus saluabit utrūque. Elapsis aliquot momentis protulit hunc Dauidicum versum Damascenus. Iacta cogitatum tuum in Domino. Et prosequutus est æger, & ipse te enutriet; nec mora subdidit: meus cibus est, vt faciam voluntatem Patris mei. Petrum Pernetum qui nunquam à cervicali amotus est rogabat, vt hæc ei sæpè verba inculcaret. Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum, & hæc alia sæpissimè repetebat, Misericordias Domini in eternum cantabo: reuiuit consolari anima mea: Quando veniam & apparebo ante faciem Dei: Indica mihi quem diligit anima mea, vbi pascas, vbi cubes in meridie: Memor fui Dei & consolatus sum. Horâ decimâ missione sanguinis tantisper leuatus est, statimque adfuit Ioannes Forerius Iesuita ille piissimus tunc Prouincialis Lugduuenfis, qui moderatâ voce ait, Reuerendissime Domine, oblitusne es mei? & cognoscisne me? Cui ille: obliuioni detur anima mea si oblitus fuero tui? Videns Gulielmum Armandum valde circum se ad officia omnia sollicitum, blandè interrogauit. Frater mi, multum pro me laboras & pateris, quid tandem rependam? Respondit frater, Ora pro me, & memento mei Domine, cum veneris in regnum Dei, & ille nictantibus oculis visus est annuere. Sed adhortatus est amplius Forerius vt eam Diui Martini orationem recitaret, Domine si adhuc populo tuo sum necessarius non recuso laborem, nunquam autem induci potuit ad recitandam, imò verò inqueiebat; seruus sum inutilis, inutilis, inutilis. Religiosus alius cum eum audisset tacitè hunc Dauidicè poenitentia versum proferentem. Amplius laua me ab iniquitate mea, & à peccato meo munda me, ait, Domine quod ad conscientiam tuam spectat benè omnia ex Dei gratia disposuisti: retulit heu! nequaquam. Inuitauit eum Pater Amerezus Iesuita vt sacrum trisagium recitaret. Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabaoth, & ille prosequutus est. Pleni sunt caeli & terra Maiestatis gloriae tuæ; reliquūque illius hymni necnon inceptum ab eodem psalmum, Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam, continuauit. His pendentibus Medici consilium capiebant, & malè iudicabant. Quamobrem Bartholomæus Flocardus in Gebennesiano Consilio Collateralis triste nuntium Henrico Sabaudō Duci Nemorosio tulit, & Dux licet podagra dirè tortus & decumbens, parari sibi confestim

rhe

rhedam iussit, nec dedignatus est in tuguriolum illud ascendere, sed & plus, salutato Præsule coram eo genuflectere. Vt autem adfuit, interrogauit agrum nonnullus. Reuerendissime Domine, cognoscis ne hunc Dynastam? Respondit. Equidem. Beneficiarius eius sum. Dominus meus est Dux Nemorosius. Fleuit sanè Dux amarissimè, & benedictionem sacram postulauit, quam debili licèt brachio sanctus Antistes est impertitus: iterumque pro Fràncisco eius filio primogenito Gebennesij Principe, quem superioribus annis Lutetiæ salutaribus vndis tinxerat. Vt abiit Nemorosius flebat ex seruis vnus ad columnas lecti, cui æger, Noli flere (inquit) fili mi, numquid voluntas Dei adimpleri debet? Rollandus lachrymis & singultibus conficiebatur, miserabilèque omnibus spectaculum exhibebat: Accedens ad sanctum Dominum suum ait: Domine, nihil loqueris? Dic nobis aliquid. Et ille: Viuite in pace, respondit, & timete Deum. Venit Reuerendissimus Ebrodunensis Archiepiscopus, & ait. O hé, Domine, ô hé! at ille dormiebat: quare vt euigilaret serui hinc crines trahebant, hinc tibias & pedes vnguibus vellicabant, tandem expergefactus Archiepiscopo inspecto exclamauit. Domine ante te omne desiderium meum, & gemitus meus à te non est absconditus: Deus meus & omnia: Desiderium meum, desiderium collium æternorum. Venit Carolus à sancto Laurentio Ordinis Fulienfis religiosus, & ait: Domine, bono animo, fortè adhuc videbimus te iuuante Deo in throno Geneuensi: nunquam respondit Geneuensium thronum desideravi, sed eorum tantum salutem. Horà quintà Vespertinà Medici extremis vtendum esse remediis statuerunt, quamobrem cum iam mixturam coronalem Cantharidum emplastro obduxissent, bis ferrum candens ceruici immiserunt, vnde ipse multas emisit lachrymas patientissimè omnia ferens, nec quidquam aliud protulit quàm sacratissima Iesu & Mariæ verba, eleuatis tantisper armis. Et his quidem remediis mors sanè indubia erat. Sed plus factum est, vt tertio candens ferrum cranio immitteretur, emplastri pittacium extractum, vnde totum caput à ceruice ad frontem vsque pelle spoliatum est, & sic immissum fumigante cranio ferrum vt reuera sanctus Antistes Martyrum sustulisse dolores dici possit. Accessit posthæc ad eū Soror quædam ex versatilis tympani Monasterij Visitationis Custodibus, quæ consolationem aliquam afferre ra-

ta

*Extrema
remedia.*

ta adesse fratrem eius Ioannem Franciscum Calcedonensem renuntiauit. At Sanctus respondit. Soror nunquam mentiendum est. Accessit & alius interrogans, Num Religiosas Visitationis Orphanas vellet relinquere? Respondit: Qui cœpit opus ipse perficiet, perficiet, perficiet. Non multò post Perneti manum arripuit & ait: Aduesperascit, & inclinata est iam dies. Ex Fulliensibus vnus interrogauit, num in ea periodo à Cacodæmonis impetu formidaret? In Domino confido, respondit, & ipse euellet de laqueos pedes meos. Cùmque alius, è duodecim Apostolis repertum vnum qui defecerit à Satana tentatus exponeret. Respondit in eadem quibus pro Marianis Sororibus vsus fuerat verba, qui cœpit ipse perficiet, & multoties repetiit perficiet, perficiet, tum cùm his verbis addidisset, Iesus, non amplius loquutus est, sed ad singula verba quæ Philippus Malabaila Subalpinorum Fulliensi Prouincialis proferebat, oculos attollebat in cœlum. Tandem cùm ageret animam adstantibus omnibus genuflectere iussis Litanias ipse idem Malabaila quæ pro moribundis dici solent recitauit, & cùm ad eam Sanctorum inuocationem deuentum esset: Omnes sancti Innocentes orate pro eo, tẽrque orans repetiisset, ad tertiam, sanctus Antistes, cum omni tranquillitate innocentissimum spiritum Deo reddidit, horâ octauâ ferotinâ, vigesimâ octauâ Decembris die, anno salutis millesimo sexcentesimo vigesimo secundo, ætatis suæ quinquagesimo sexto, & Pontificatus vigesimo. Clausit oculos cum lachrymis Malabaila, & vltimum persoluit officium. Frigidum corpus Gulielmus Armandus lauit, protulitque hanc de eo sententiam. Virgo est magnus hic Præsul non secus ac vnus anni puer. Ego enim probè cognosco, tum super mensam cubiculi extendit & sindone munda inuoluit. Manẽ factò die vigesima nona, vniuersa Ciuitas in tuguriolum accurrit, & statim propalata ingens de tanti viri sanctitate, quam omnes habebant existimatio, nam Sanctus & Beatus generali populi voce proclamatus est, & mirum erat quanta contentione defuncti pedes omnes osculatum ibant. Medici sanè & Chirurghi vix ac ne vix quidem à turba liberi esse potuerunt vt corpus exenterarent. Apertum fuit ex decreto Ollerij summæ Iudiciorum Præfecti vt balsamo saltem ad mensam condiretur. Magnum & vastum cor sanum & integrum repertum est, iecur exustum, pulmones tanquam ense icti, ventri-

Franciscus
Spiritus
Deo red-
dit.

N n n

*Stupenda
res de eius
felle.*

*Viscerum
distributio
& reli-
quiarum.*

culus cerebri dexter coagulato sanguine plenus, sinister verò tantum aqua, unde dum decumberet brachium dextrum ferè paralyticum erat, sed quod stupendum, inauditum & nunquam visum miraculumque fuit, fellis vesica prorsus absque humore, ita ut ne minima quidem gutta fellis esset, imò plusquam trecentis lapidibus pisorum ad instar varij coloris, rubei, cærulei, flavi, candidi, viridis, nigri, cinerici, rotundis, trigonis, quadratis, pentagonis, hexagonis, & octo etiam angulorum: quodque magis mirere, in modum rosarij dispositis, & velut inuicem coherentibus. Medici hoc viso miraculo stupuere, nec aliud quidquam iudicarent, quàm id ex violentia quam sibi sanctus Præsul in reprimendis iræ motibus inferebat, factum fuisse, eandemque cum Gulielmo Armando sententiam protulerunt, carnem nimirum illam omninò virginem esse. Effusi sanguinis ne minima quidem gutta periit, aderant enim cum linteis & stropholis quamplures qui eum exciperent, imò & ipsos asseres tergerent & raderent: sunt qui viginti & triginta huiusmodi strophola innocenti tincta sanguine detulerint, & tanquam pretiosissimas reliquias in hodiernam usque diem vel asseruēt, vel in plures dissecta partes distribuerint, unde multis ægris ex applicatione reddita salus. Cor Monasterio Visitationis datum est, quod argenteis thecis inclusum solemniter & cum multis facibus Ioannes Claudius Villanus Ecclesiæ Diui Pauli Canonicus & Paræcialis Diui Michaëlis Curio solemniter detulit, ac Mariæ Amatæ Blonnayæ Matri Superiori confidit, quodque postea Christianissimus Rex Ludouicus decimus tertius multo auro inclusit. Viscera item & partem iecoris Religiosæ eadem Visitationis habuerunt. Nicolaus Menardus Generalis Vicarius substitutus aliam partem, Philippus Malabaila Fulliensis Renem & multos lapides, qui etiam inter ceteros adstantes distributi sunt, & postea multos annulos illustrarunt. Rosarij partem Bartholomæus Flocardus habuit, reliqui globuli distributi, Dux Nemorosius argenteum numisma, in quo ex vna parte Diuæ Virginis erat effigies, & ex altera Diui Caroli. Baltazar Villarsius Regius Consiliarius & Dombensis Senatus Præses ocularias christallos obtinuit. Domina Auulliaæ vitas sericas è quibus crux pastoralis pendebat. Superior Monasterij Visitationis libellum precum diurnarum. Canonici Collegialis Ecclesiæ Diui Pauli quadratum pileolum. Stephanus Brunus

nus Visitationis Cōfessarius Galerum & talarem tunicam. Crux & annulus ad Serenissimos Principes Victorem Amedeum & Christinam Francicam missa sunt ; porro nec effusi sanguinis, nec vestium, nec etiam linteorum quibus vsus fuerat pars vlla superfuit, quæ non sit distributa auidissimè, imò importunè petenti populo. Posthæc Balsamo leuiter conditum corpus & re-
 futum Pontificiisque sacris vestibus albis, quas Robertus Bertel-
 lotius Episcopus Damascenus mutuò, & quousque aliæ Anicio
 venissent dedit exornatum est. Luce postera, quæ mensis trige-
 sima erat, solemniter & detectâ facie in Ædem Visitationis de-
 latum, vbi ritè iusta functo Pontifici funebria perfoluta sunt, qui-
 bus exactis Petrus à sancto Bernardo Monasterij Diui Caroli
 Fulliensium Lugdunensium Superiore elegantissimam funebrem
 Orationem habuit. Manè altero Rollandus Pontificiis vestibus
 corpus exiit & in sandapilam reposuit vt in Sabaudiam defer-
 retur illicò curaturus. Iam Gestatorium ipse & Pernetus adhibi-
 tis mulis erigebant, cùm Iacobus Ollerius Summæ Iudiciorum
 Præfectus à Lugdunensibus qui se tanto pignore spoliari egrè fe-
 rebant rogatus venit, & ne tolleretur huiusmodi depositum di-
 ues, quousque de functi vltima voluntate constaret, Regis au-
 thoritate & nomine prohibuit. Quare sistendum fuit. Corpus au-
 tem in interiorem Religiosarum chorum fiduciario iure, & do-
 nec rediret Rollandus relatum est. Interea die vigesimâ nonâ
 Franciscus Lafinius à Rollando missus triste nuntium infirmari
 sanctum Præfulem Anicium detulerat. Quàm commota fuerit
 vniuersa Ciuitas desunt verba quibus dici possit. Protinus in om-
 nibus Ecclesiis mœstissimus Antistes Calcedonensis Augustissi-
 mum Altaris Sacramentum exponi iussit, in Ecclesia Cathedrali
 publicæ preces institutæ sunt, & ab omnibus Sacerdotibus pro
 infirmo (qui iam obierat) sacrificia Deo Patri oblata. Ioannes
 Baptista Gardus Canonicus Collegialis Ecclesiæ Aniciensis ce-
 lebrans vidit eius faciem radiis circumcinctam, quamobrem sa-
 cro facto obiisse sacrum Præfulem dixit. Claudius, Nicolaus, Lu-
 douicus Coësius Talloriensis Monasterij Prior celebraturus in
 Diui Germani Eremiticam domum ascenderat, dum stat ad al-
 tare præfatione cantata, & colendissimi sui Præfulis sanitatem
 Deo commendat : En subito totum altare insolitâ luce circum-
 fulsit, & è loco imaginis ad altaris medium apparuit erectus tan-

*Iusta fu-
nebria
Lugduni.*

*Sistitur
corpus.*

*Visio de
Francisco.*

Alia visio

quam in loculo Solis Antistes Franciscus Salesius, hinc & inde, fursum & deorsum radios vibrans, supparum habebat niue candidius tenuissimis rugis artificiosissime complicatum. A collo ad genua pendebat stola aurea & argentea innumeris lapillis, adamantibus carbunculis, Smaragdis & Orientalibus vnionibus pre-texta, quam ille ambabus manibus stringebat, capilli aurei in modum coronæ molliter crispati circumquaque fluitabant, necnon ludebant ad humeros; Vultu erat Serenissimo & colore roseo, oculis in stellarum morem scintillantibus, quos modò in cœlum eleuabat, modò demittebat ad altare. Hoc spectaculo Religiosus Sacerdos, lætitiâ, admiratione, amore, & consolatione adfectus fuit, fleuitque præ teneritudine, tum virium tantisper passus est deliquium, adeo vt super altare procubuerit ad cubitos stupentibus & mirantibus omnibus; collecto tandem vigore non iam amplius pro sanitate orare, sed hanc Ecclesiæ orationem effundere interioribus quibusdam & ineluctabilibus motibus actus fuit. Sacerdos & Pontifex & virtutum opifex Pastor bone in populo, ora pro nobis Dominum. Non mora visio disparuit. Absolutâ Missâ fratri Petro qui ei ministrauerat & postmodum cum descendisset Religiosis omnibus obuisse Præsulem dixit, & visionem enarrauit, cum tamen nondum mortis nuntium venisset. Natalis Hugo Pergodus in Aniciensi Curia Caesarum Patronus, eiusdem diei horâ septimâ matutinâ dum leui somno teneretur candidissimam & pulcherrimam columbam circum se volitare vidit, & vocem audiit dicentem; Non amplius mihi tangere terram licet, statimque in altum columba euolauit. Tunc expergefactus. Obiit Reuerendissimus Dominus noster, exclamauit, verumtamen Beatus est. Religiosa quædam insignis sanctimonix ipsâ obitus sacri Præsulis horâ in Monasterio Diuæ Claræ Ciuitatis Aniciensis orationi intenta thronum miro fulgore circumdatum, quem Gebennensis Episcopi esse intellexit, ipsum verò Episcopum statim vidit, ad Magni sancti Pontificis Confessoris, non ita pridem in Sanctorum numerum relati dexteram, quo spectaculo non parum attonita sic secum perpendebat. Et verò Sanctus ille Apostolicâ autoritate declaratus est, Episcopus noster nondum, & tamen à dextris illius ambulat! Tunc ad eam accedens Salesius ait. Filia, lauda & benedic in nobis Deum. Perrexit autem Sanctimonialis & interroga-

uit.

*Alia visio.**Alia visio.*

uit. Vnde hoc Domine, vt me tua visitatione digneris? Me inquā miseram creaturam? forte non eo donas fauore Reuerendissimum Episcopum fratrem tuum quem singulari & tenerrimo procul dubio amore prosequeris? Respondit Franciscus. Sat ille curæ est mihi. Obedias modò tu patri Confessario, & regulam tuam obserua, sufficiatque tibi meam esse filiam. Confessarius (is erat Claudius Sonnerius) his rebus intellectis ad Calcedonensem accessit Episcopum, petiitque vt se haberet eius frater, audiuit infirmari, verumtamen obiisse iam in animo habuit, & ecce ingruente nocte venit Nuntius, qui vixisse dixit. Grauis illicò Aniciensis omnes stupor oppressit, adeò vt præ ingenti mœsticia altum fuerit initio ciuitate tota silentium: statuas dixisses, non viuos & spirantes homines, tandem erumpente ex præcordiis dolore non nisi luctus, planctus, suspiria, eiulatus, lamentationes audiebantur. Ergo obiit, inquiebant isti, Antistes & Pastor noster? ille qui nos suauissimo pascebat melle, qui viam mandatorum Dei ostendebat? Ergo lux nobis nostra erepta est? Ergo vidui sumus, inquiebant illi, ergo Orphani sine patre: O Lugdunum non idcirco eum ad te miseramus, vt mortuum redderes? Atrox in mortem à pauperibus, à viduis, ab infirmis, ab Ecclesiasticis sæcularibus & regularibus, sed à Sororibus inprimis Visitationis quærimonia veniebat, & maiori cumulauit mœsticia dirè tortos animos Rollandus, qui formari à Lugdunensibus difficultates, ponique obices ne functi Præsulis corpus Ciuitate tolleretur, renuntiavit. Apertum est ineuntis anni vigesimi tertij suprà millesimum sexcentessimum die vndecimâ testamentum à Claudio Nicolao Arpiaudo Gebennesiani Ducatus Prætoris primario, Aduocatis testibus, quod huius erat argumenti. Nos Franciscus Salesius Dei & Apostolicæ sedis gratia Episcopus & Princeps Gebennensis, & Ioannes Franciscus Salesius Episcopus Calcedonensis, & in Gebennensi Episcopatu Adiutor, Vltimam voluntatem nostram omnibus ad quos spectabit manifestā reddere & testamentum condere cupientes. Primò Deum omnipotentem oramus, vt animas nostras in veniam accipiat, & cœlestis hæreditatis, quam suo nobis sanguine Redemptor noster acquisiuit, faciat esse participes. Secundò, gloriosissimam Virginem Mariam, & omnes Sanctos inuocamus, vt super nos Dei misericordiam dum viuemus & moriemur implorent. Terriò, Si

Aniciensis
stupor &
extremus
luctus.

Francisci
testamentum
apertum.

obitus nostri tempore ex diuinæ prouidentie placito sanctissima & vnicè vera Catholica Apostolica & Romana Religio in Ciuitate Gebennensi restituta fuerit, sepeliri corpora nostra volumus in Ecclesia nostra Cathedrali. Aliter in medio Nauis Ecclesiæ Visitationis huius vrbs, quam nos Gebennensis Episcopus cōsecrauimus, nisi extra Diocesim moreremur, tūc enim feruis nostris, qui tunc nobiscū erunt, arbitrium sepulturæ nostrę relinquimus. Quartò, Sacras Ecclesiæ ceremonias ex cordibus nostris adprobantes, volumus ad sepulturam nostram tredecim accensos cereos portari, & circum sandapilam disponi, absque aliis symbolicis tesseris quàm nominis Iesu, vt testimonium perhibeamus nos ex totis cordibus fidem ab Apostolis prædicatam amplecti: sed præterea vanitates & excessus ab humano spiritu in sacris ceremoniis introductos detestantes, disertè prohibemus quæcunque alia luminaria in exequiis nostris, rogantes consanguineos & amicos nostros, & hæredibus nostris prohibentes & statuentes ne quidquam addant, sed vt suam in nos pietatem ostendant per preces, eleemosynas, & inprimis per sanctissimarum Missarum celebrationes iterum rogantes. Quintò, Legamus fratri Iano Salesio Sacræ Melitenis Religionis Equiti Germano nostro ducentorum florenorum pensionis annuæ & perpetuæ summam dum viuet: Nobili fœminæ Gasparæ Salesiæ Sorori nostræ Viri Nobilis Melchioris Cornillionij, Meyrentini Domini coniugi, quinquaginta scutorum summam, semel, vel duos ex nostris annulis ad hæredis nostri vel substitutorum electionem. Nobilibus Sebastiano, Amedeo, Ludouico, Ioanni Antonio & Bernardo defuncti Nobilis Galesij Salesij Boësiaci & Villarogeti Dynastæ filiis, Nepotibus nostris duorum millium aureorum nummorum summam, vnā cum vniuersis rebus quas super bonis quæ possident prætereundum possumus. Qua ratione idem Legatarij nihil quidquid sit petere poterunt; specialiter verò Domini Boësiaci, neque super hæreditatibus nostris, neque super bonis Tullix, Salesij, Torenti, & eorum dependentiis sub quouis cuiusuis diffinitiuæ diuisionis prætextu, allegatione minoris portionis, persolutione cuiusuis summæ ob quam obligati eis simus, vel aliter quouis modo; statuentes, vt nobis omnia apud hæredem nostrum accepta referant, & vt diuisiones fiduciario iure factas inter fratres nostros de nostris & eorum bonis, prout ea hæc

hactenus possederunt & possident, diffinitivè & perpetuò teneant, & vti nunquam ad rationis redditionem veniāt, nec quidquam inuicem ratione substitutionum inter eos & nos à Patre & Matre nostris factarum petant. Et quæ legata post vltimi morientis nostrum obitum, anno, persolui volumus, & ducentos florenos fratris nostri Equitis quotannis ad diem qua vltimus nostrum morietur; nisi quod, pro duorum millium nummorum aureorum Nepotibus nostris legatorum persolutione licitum erit fratri nostro Baroni Torentino & hæredi per cessionem & translationem similis summæ sibi debitæ, & post obitum Baronis Cusiensis soceri sui persoluendæ eam facere. Quam cessionem iidem Legatarij in solutionem tenebuntur acceptare, quandocunque eam summam idem Baro Torentinus legitimè debitam & exigibilem asseret, aliter semper eodem legato onerabitur. Sextò, Creamus & instituimus hæredem vniuersalem alterius vnum, & superstes nostrum hæredem instituit vniuersalem Illustrè Dominum Ludouicum Dynastam & Baronem Salesium, Torentinum & Tullianum in Gebennesiano Consilio Equitem fratrem nostrum, & post illum vel eo deficiente filiorum eius maximum natu, volentes & intelligentes bona nostra conseruari & integrè peruenire (absque detractioe Senatusconsulti Trebellianici quam prohibemus) ad filios masculos, qui ab ipso nostro hærede ex legitimo matrimonio vsque ad infinitum prouenient, ita vt præferatur semper ille pro toto qui prærogatiuam natalium habuerit, sperantes eundem fratrem nostrum rem similem acturum in iis quæ ad ipsum spectant, ad familiæ nostræ conseruationem. Et sic substituimus vulgò & per fideicommissum perpetuum, in fauorem masculi primi natu descendens ab eodem fratre nostro hærede. Quod si aliquando accideret masculinam eiusdem fratris nostri lineam deficere, substituimus maximum natu filiorum masculorum prædictorum vsque ad infinitum descendendum ex fratre nostro defuncto Dynasta Boësiaco, nisi quod suppellex quæcunque tandem sit ad liberam superstitis nostrum dispositionem remanebit. Volumus hoc vltimum nostrum esse testamentum, quamobrem quæcunque alia condidisse potuimus rescindimus. Quod si in futurum non vt testamentum valebit, valeat saltem vt codicillus, & omnibus melioribus modis. Et si ex rerum euentu fieret vt vnus nostrum voluntatem mutaret, &

aliud

aliud deinceps conderet testamentum, hoc tamen validum stabit quod spectat ad alterius qui non mutabit, dispositionem. Rogauimus autem testes qui super plicaturam huius chartæ signarunt, uti eius contentum, nostram esse vltimam voluntatem testimonium ferant. Actum Anicij die sexta Nouembris anno millesimo sexcentesimo vigesimo secundo. Signatum. Franciscus Episcopus Gebennensis, & Ioannes Franciscus Episcopus Calcedonenis. Aperto itaque testamento quo facilius corpus obtineri posset, scripserunt ad Serenissimum Subalpinorum Principem, Aniciensēs, & Consiliarij vtriusque Curiae Gebennensis, uti apud Regem intercedere dignaretur, & Princeps quidem statim Philibertum Gerardū Scalam Comitem Verrucanum Oratorem suum in eā rē potenter incumbere iussit, scriptis ad Christianissimum Regem litteris, quibus restitui Ecclesiae suae & Patriae tanti Praesulis corpus enixè petebat. Qui sanè Princeps audito Salesij obitu, fleuit & exclamauit. Obiit Vir totius Europae Maximus: ut & Carolus Emanuel Dux Sabaudiae sanguineis fleuerat lachrymis adeo functum colebat, uti etiam deinceps testatus est: nunquam enim ante functi Praesulis transibat imaginem, quin eam detecto salutaret capite, & aliquod proferret encomium. Rebus sic instructis, periculum in mora erat. Quare fratrem Ianum Salesium Equitem Melitensem Praesul Ioannes Franciscus & Ianum Regardium Priorem Louagniacensem, Georgiumque Rollandum Canonici Cathedrales, qui testamentum deferrent ad Ollerium, & Lugdunenses, nuntios allegarunt, & Lugdunenses quidem viso testamento, acceptisque Regis litteris non sine mœrore corpus sancti Pontificis dimiserunt. Quod non mora Legati assumentes, ne fortè fieret tumultus, si daretur populo seditionis tempus, perrexerunt. Ante Visitationis eodem funebres ritus ab Ecclesiae Diui Michaëlis Curione exacti sunt, qui processionaliter Canonicis Diui Nicetij illud remisit. Accidit hac occasione res quae populum admodum excitauit: ex Canonicis vnus has reliquias à vilibus baiulis portari videns in zelum erectus: Quid hoc est? exclamauit. An sinemus tam sancti Praesulis corpus ab huius conditionis hominibus deferri? Animo fratres portemus nos, & tanto pondere humeros nostros honoremus. Extractam mox pecuniam è perula ad baiulos proiecit, & fere se supposuit: imitati & sequuti sunt eum alij Sacerdotes, qui

Sabaudia
Ducis lu-
ctus de
Francisci
obitu.

Francisci
corpus ut
Lugduno
exportauit.

sic

sic Sanctum corpus vsque ad Terraliorum plateam detulerunt, ibi rheda impositum, quam sex equi trahebant, iterumque ante Patrum Recollectorum qui Suburbium Crucis rufæ adhuc incolebant ædiculam repositum, vbi Nicolaus Menardus elegantissimam orationem ad ingentem populum medio in vico habuit, sicque tandem Lugdunenses diues illud depositum perderunt decimoquinto Calendas Februarij. Gestatorio postea duobus tantum equis delatum est. Buissia in sacra æde obseruantibus vigiliis tota nocte Religiosis requieuit, ortâ luce dum per Vallis-bonæ pagum fit transitus, venerunt Canonici Meximienenses qui circum corpus funebre persoluerunt officium. Venerunt & cum eis multaque ex vicinis pagis turba, Illustres Matrone, Claudia Camerana Meximieuij Marchio, & Claudia Philippia Villehumæa Talmæi Domina, quæ rheda emissæ sanctas reliquias cum lachrymis veneratæ, & vsque ad Chasellium Portum sequutæ sunt, nec prius è ripa excesserunt in vasta planitie quàm eas visu amiserint: San Dionysij in templo Paræcianis iugiter preces fundentibus nox altera transacta. Inde cum Sanrambertum versus, via continuaretur, ecce aduenit celeribus equis sex iam miliaribus idcirco confectis Honoratus Vrsæus Vallis Romeæ Marchio, Magni Virieuij Baro & Sabaudia Torquatus Eques, qui funebrem processionem assequutus, genibus medio in luto positis functi Præsulis feretrum amarissimis rigauit lachrymis, beatamque eius animam precibus sollicitauit. Torum iter hinc & inde innumeri vtriusque sexus homines venerabundi marginabant, tangeréque aut gestatorium aut capuli pânium, rosariis suis, linteis, & libellis erant solliciti, exhibantque è vicinis omnibus Ecclesiis Curiones sacris ornati vestibus, & precedente vt fit cruce, qui cum officiis eximiam pietatem, & magnam præterea de Pontificis sanctitate existimationem testatam faciebant. Vbiq; autem ab his & illis fletus & lamentationes audiebantur, nec quisquam erat qui Sanctum Præsulem nõ pronuntiaret, si vnum demas, qui statim suæ temeritatis meritas poenas dedit. Is fuit Ioannes Fabryus Vir Nobilis, qui dum in consuetudine Beroldi Pingonij Cusiensium Baronis (qui ad inuisendum Ludouicum Pingonium Primicellæ Dominum, nepotem ex fratre suum Culæum venerat) audit exhibitam Gebennensis Præsulis corpori à populis, præsertim autem omnis

*Res mira.**Pompa su-
nebris ab
Aniciensibus instru-
ta.*

Satrapis, & continuò Culæi à Barone Rupifortio, & Scriuieuo
venerationem. Miror, inquit, ceremonias huiusmodi, nec probo
hos cultus quales omnino Sanctis exhibentur ab illis Dynastis
fuisse redditos. Hæc dicentem stupida cæcitas incescit, elinguif-
que tanto tempore quanto Oratio Dominica, salutatio Angeli-
ca, symbolum Apostolorum, & peccatorum Generalis Confessio
recitari possent, attonitis omnibus qui aderant hæsit; tum visu
& loquela recuperatis, Agnosco, ait, me peccasse dum exhibi-
tum Magno Gebennensi Antistiti cultum improbaui; Castiga-
uit me Deus, verè multorum illum esse meritorum, & multæ
sanctitatis virum oportet. Sed iam terra Diocesis premebatur, &
Sessellienses pullati ad duo circiter millaria venerunt obuiam
corpori, quod solemni pompa cum centum & viginti facibus, in
suam Paroecialem Beatæ Mariæ Virginis ædem inuexerunt, lu-
cèque postera Anicium usque comitati sunt. Iam verò Anicien-
ses bini & bini primò Magistratus, dein Nobiles & Ciues longo
ordine & vultu & habitu & equis, extremam mœsticiam præse-
ferentes Ciuitate egressi ad Gyuriacum illud assumpserunt. Mar-
tinus mutus, quod lachrymabile visu fuit, postquam mortuo si-
millimus horrendo mugitu Dominum suum planxit, subter ca-
pulū incuruo ventre vnde diris singultibus ructabat se proiecit,
sicque in urbem processum est. Dies erat Dominica, & horâ
post meridiem tertia cum ad pontem Arnonium pompa appa-
ruit cymbalis per omnes sacras ædes vehementer concrepitan-
tibus, & sacras reliquias Ioannes Frâciscus Episcopus suis Cano-
nicis, necnon & cæteris siue sæcularium, siue regularium stipa-
tus Ecclesiis inter turbam innumeram cum lachrymis excepit,
ac in ædem sancti Sepulchri Canonorum Regularium Ordini-
nis Diui Augustini, super tumulum Beati Andrea Antiocheni
reposuit, donec omnia in Ecclesia Cathedrali, quæ ad magnifi-
centiam excogitata fuerant, instruerentur. Aderant tunc præsi-
diarij milites Lotharingi Marchionis Sanrerani, qui statim ac ex-
tractum corpus fuit, præ religione in gestatorium irruerunt, quod
in mille partes diruperunt, fûnes quoque quibus adstringeba-
tur tanquam reliquias sciderunt, & abstraxerunt, totòque triduo
quo in Sepulchrali Ecclesia quieuit depositum, accurrerunt ve-
nerabundi tot vndique populi, vt nunquam simile Anicij visum
fuerit, nec est paucis ægris reddita salus. Nono Calendas Februa-
ri

rij Martis die, Diui Francisci Basilica, quæ Cathedralis Diui Petri Gebennensis Ciuitatis loco est, amplis hinc & inde nigris ornata tapetibus fuit, si chorum excipias, in quo nihil non album præter Sacerdotales vestes erat. Tota templi facies ab hesternam die, Epitaphiis, Næniis, Elegiis, Emblematicis, Symbolis, picturis & tabulis affabrè tecta fuit. Ad Decumanam portam visebatur Salmônia Aniciensis trutta sacrum Præsulem Lugdunensi Leoni eripiens. Intransis oculos feriebat accensa lampas, super caput mortuum, crispato licet serico atro circumcincta in sublimi posita pulpito. Maiorem chori portam picta tabella exornabat, in qua visebatur libello aureo Agnus candidus insidens cum hac Epigraphe: Mitis, humilis, vtilis. Lectus funebris in medio chori super aream tres pedes altam, septem latam & decem profundam erectus, ascendebatur per quinque gradus lachrymis opertos ex parte maioris portæ: cætera tria latera clathratis repagulis cingebantur. Ad quatuor Ichnographiæ angulos quatuor stylobatæ lignei toreumatis, quorum coronides & bases circum cancellos regnabant, super duorum laterum repagula collocanda erant tredecim candelabra argentea suis cum albis cereis symbolicis nominis Iesu tesseriis in coccineo corde aureis caracteribus expressi, exornatis. In stylobatarum stereobatis hæ sententiæ legebantur. Non est aliud nomen datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri. Nihil ergo damnationis est iis, qui sunt in Christo Iesu. Ad maius altare pendeat functi effigies ad viuum expressa, quæ tantillum consolationis spectatoribus exhibuit. Rebus igitur sic instructis horâ octauâ matutinâ, ab Antistite Ioanne Francisco solemnibus induto Pontificiis vestibus corpus assumptum est, procedente primùm vniuerso clero, tum Cathedralibus Canonicis ritu in Episcoporum exequiis seruari solito, ex Ordine Clericorum Regularium sancti Pauli sex Sacerdotes sacrum onus baiulabant, Canonici quatuor trabeis & mitris insignes amplissimi serici panni albi quo feretrum tegebatur, quatuor angulos tenebant. Quatuor item Urbis Consules ex serico albo caracteribus nominum Iesu & Mariæ prætexto, umbellam sublime erectam sustentabant, & mœstissimus anteibat celebraturus Pontifex, sequebantur verò Fratres, Consanguinei & affines, tum Magistratus & vniuersa demum Ciuitas, iis exceptis qui ex fenestris subiectos vicos lachrymis suis rigabant. In

*Ecclesia
Cathedralis
ut in-
struita.*

*Oratio fu-
nebris.*

Sepulchri.

Epitaphia

templum ut ventum est, & in lectum suum sandapila collocata, non mora Ludouicus Salesius Ecclesiae Praepositus super clathros, qui maius altare respiciebant ad functi pedes afferri iussit duo vasa argentea fictitiis liliis, sed naturam fere æquantibus plena, quod conseruatae Virginitatis indicium esset, ad caput super duos ex aureo panno puluinos, hinc mitra, illinc pastorale pedum, inclinata sunt, & hæc omnia è sublimi camera pensile cœlum tangebant, tantaque erat choro toto Maiestas, ut non ægrè Sanctum ibi corpus requiescere crederetur. Sacrum officium multum temporis insumpsit, eratque meridies cum Philibertus Bonopolitanus Capucinorum in Sabaudia Prouincialis Superior in pulpitum erectus longam & elegantissimam Orationem funebrem habuit. Porro hæc quintâ ferotinâ in ædis sacrario longa fuit inter Reuerendissimum Episcopum & Cathedrales Canonicos, qui se tanto pignore spoliari pati nolebant, super translatione corporis disceptatio, quæ non prius finem habuit quàm auctoritas sit eis data publica corpus tantum per modum depositi apud Moniales Visitationis seruatum iri, nec posse suis iuribus præiudicio esse, quod deinceps in earum ædem funeralia celebratum irent: sed posse quotiescunque ex Diuina misericordia Ciuitas Gebennensis ad Catholicam redibit fidem illud assumere, & in Cathedralem sancti Petri Ecclesiam trāsferre. Atque ita in ædiculam Visitationis translatum est, ubi per aliquot menses sub ferici panni albi lecto quieuit. Sepeliri voluerat Bonus Praesul in medio Navis, verum quia ad effossionem multa subesse aqua reperta est, erectum fuit Sepulchrum ad murum dextrum chori super basim duos circiter pedes altam clathris ferreis munitam & suppositam, super quos duæ positæ sunt sandapilæ, vna lignea, altera plumbea, & hæc ab illa continebatur, sanctumque corpus Pontificiis ornatum vestibus albis, & amplo bombycino inuolutum continebat, à clathris autem sepulchrum duos pedes cum dimidio altum & suis anaglyphis illustratum duas columnas Ionici ordinis cum parastatis sustinet; columnis, nec epistyllium, nec coronis, nec denticulatus zophorus desunt, & inter parastatas adhuc vacua est Epitaphio tabula, cuius loco visitur sancti Praesulis suis Monialibus Constitutiones dantis ad longum & viuum expressa effigies. Epitaphia verò permulta hinc inde per totam ædem disposita sunt, Hebraïca, Græca, Latina, Gallica, & siue prosa

prosa siue versibus elegantissima, quorum tamen quatuor magis solemnia sunt. Et primum quidem huius argumenti.

ÆTERNITATI. Hic obdormit Illustrissimus & Reuerendissimus Dominus FRANCISCUS DE SALES EPISCOPUS ET PRINCEPS GEBENNENSIS, natalibus, verbis, operibus, scriptis, toti orbi clarus, & charus; integer corpore & moribus, integrè integras virtutes, easque semper easdem habuit semper idem. Omnium amans & amor ipse, principum delicia, populi parens, Episcoporum decus ac lumen, & verè Christi Apostolus vita ut munere, ex virtutibus & in virtutibus planè compositus. Si plura vis scire, non hæc, sed sua scripta consule & acta, imò & totum orbem nunc totum orbem; sicut in vita se tegere atque sic protegere, ita ut post mortem se etiam tegeret, in hac ædicula tegi voluit. Obdormiuit in Domino Lugduni die vigesima octaua mensis Decembris, anno millesimo sexcentesimo vigesimo secundo. Benè merenti mœrens posuit Renatus Faber Senator Sabaudus & Gebennesianus Præles.

Secundum panxit Petrus Franciscus Iayus Canonicus Theologalis Ecclesiæ Cathedralis in hæc verba. SACRVM IMMOVETO. Quisquis ad hunc tumulum prostratus, sta, attēde, venerare, mirare, profice. Sta ad nobile monumentum palmis, oleis, lauris, inumbratum. Attēde ad Antistitis nostri, omniū sensibus, vocibus, lachrymis verè magni FRANCISCI SALESII depositum diues, quem immatura morte raptum, alienis ereptum, suis redditum, cælo reddendum hîc mœrentes filij colunt. Venerare in hoc deposito præclarum Ecclesiæ lumen, fidei columen, Præsulum paradigma, Patrum supparem, Doctorum arbitrum, deuotionis Magistrum, Præconem Apostolicum, Scriptorem Philotheum Theotimum, Nouatorum Nouatorem, nurantium firmatorem, virtutum speculum, Principum delicias, populi amores; Mirare tot ornamentis hominem de cælo lapsum, Angelum apotropæum, Domesticum Deum omnium luctu omnium solatio subductum. Profice si cælum cogitas, cogitata tanto lumine prælustrem. Interim partheniis eius ossibus & cœlestes spirantibus odores sparge lilia & rosas.

Tertium sic legitur. Reuerendissimo ac Illustrissimo in Christo Patri Domino FRANCISCO SALESIO EPISCOPO ET PRINCIPI GEBENNENSI, nouo cœliti, qui suo in Principatu mitissimus Moyse, in Pontificatu eloquentissimus Aaron, in vita ardentis-

simus Elias, in morte Pientissimus Iacob, à morte Thaumaturgus Elizæus fuit. Marcus Franciscus Malarmæus de Lauray Abbas Golliæ eius in Christo filius posuit, dedicauit.

*Trophæum
à Tono-
niensibus
Francisco
erectum.*

Vt Quartum habeatur, quod sancto Præfuli trophæum Tononienfes in hanc sententiam publicum posuere. Ad perpetuam sanctitatis & indelebile cœlestis amoris memoriam: Beati Francisci Salesij Episcopi Gebennensis authoritatis perbreuem positionem habeto. Fœlicissimis, perpetuisque consignandę monumentis expeditiones illæ, quas faustis nominibus & ominibus Sanctissimi Domini nostri Clementis octauæ Pontificis Maximi, Religiosissimique Principis Caroli Emanuelis Sabaudia Ducis Serenissimi omnium fidelium, inprimis verò Ecclesiastici Ordinis pietas suscepit, & in Domino confecit aduersus Caluinianam hæresim, quæ grassabatur, imò in istis regionibus fidei orthodoxæ memoriam vti penitus deleuerat, postulant vt nos, in quos tam pia opera collata fuerunt, æternam tanti beneficii recolamus memoriam, & ei per quem illud nobis diuinitus tributum est referamus acceptum. Quoniam verò citra controuersiam est, tam insignis & cœlestis operis maximam partem, imò (vt dicamus) penè totam sedulitati, vigilantia & doctrinæ deberi Illustrissimi & Reuerendissimi Episcopi BEATI FRANCISCI SALESIJ, vtpote qui pro viribus, pietate, sanctissimo amore eliminatum Catholicæ fidei pristinae suæ obseruantia cultum restituere, & religionem penitus collapsam reparare, reparatam firmissimis stabilire fundamentis studuit, & effecit: ideò tam prosperos exitus ipsius potissimum laboribus & sudoribus existimamus esse referendos. Testes enim sumus nos & totus iste tractus, qui lacui Lemano adiacens, hinc Geneuam vsque longè latèque porrigitur, cæteri que omnes Contermini Gebennensis Ciuitatis, ad quos Caluiniana lues deriuata fuerat, eius operâ vniuersam hanc oram ab hæreticis institutis reuocatam, sanctæ Ecclesiæ Romanæ fuisse restitutam, imò & confirmatam. Enimuerò ille fuit Reuerendus admodum DOMINVS FRANCISCVS SALESIVS, tunc Gebennensis Ecclesiæ Præpositus, eiusdemque postmodum Episcopus, qui omnium primus se caputque suum deuouit saluti animarum, quas hæretica pestis infecerat. Imò is tantum assequutus est frequentibus ad populum Concionibus, priuatis colloquiis, disputationibus cum Caluinistici dogmatis Ministris, morum præcipuè suauitate, omnibus denique Christianæ pietatis

tis

tis exemplis, vt nos hæreticæ prauitati ereptos conciliarit Deo & sanctæ Ecclesiæ, vnde præclarum fidei vindicem, & huius Prouinciæ Apostolum eum meritò profitemur. O vrbs Tonon! tantum hæroëm à tuis partibus semper stetisse, imò partes tuas indelebili & paterno amore assumpsisse, quotquot sumus profitemur, & quotquot erunt profitebuntur. Hoc illi Patri nostro de superis misso debemus, & in æuum omne debebimus. Accurrite, & adeste Teneriani, Galliardenses, & Gexenses incolæ, vt vestrum nostro symbolum iungatis. Num etiam ille fuit vestræ salutis radius? Cum apud vos pariter firmissima stabilierit Ecclesiæ fundamenta, adeoque prouexerit & auxerit, vt totas vestras regiones propediem videretur daturus, ab omni hæretica labe expurgatas? Nos qui locupletissimi testes sumus & spectatores, in horum omnium memoriam minimum quamuis hoc monumentum ponendum duximus. Tononij in aula Comitiorum.

Deo Opt. Max. BEATO FRANCISCO DE SALES EPISCOPO AC PRINCIPI GEBENNENSI pro Generis & sanctitatis nomine verè Illustrissimo, pro gloriæ & meritorum amplitudine Reuerendissimo. Orthodoxæ fidei propugnatori potentissimo, hæresum expugnatori acerrimo, collapsæ pietatis restauratoris solertissimo. Quem sanctimonialium institutio, & regularis restitutio disciplinæ Patriarcham, Euangelica prædicatio, & hæreticorum ad fidem reuocatio Apostolum, Grauiissimi labores & frequentia ab hæreticis pericula propè Martyrem: Pastoralis dignitas & instans Ecclesiarum sollicitudo verè Pontificem; Doctrinæ & scriptorum sublimitas, synceritas, pietas, Doctorem; Morum integritas, sanctus pudor, & singularis Castimonia Virginem fecerunt. Vrbs Tononiū illius doctrina & operibus Calvinisticis erroribus erepta, & Ecclesiæ restituta, Apostolo suo, liberatori suo, reparatori suo Trophæum posuit. Dicit satis non potest quàm vbique deploratus fuerit tanti viri obitus. Superesse iam neminem, dixere Doctores Sorbonici, apud quem recursus ad enodandas Theologicas difficultates haberi possit, eo defuncto & Iacobo Dauidio Cardinale Perronio. Geneuæ etiā plaxit eum Minister Turretinus, qui virum fuisse omnibus numeris absolutum, nisi tantoperè Romanam religionem coluisset, pronuntiavit. Seduni quo die obiisse relatum est, vacauit ab omni opere populus Episcopi iussu, & inter lachrymas iusta ei funebria in Cathedrali Ecclesia persoluta sunt. Haberi apud Iesuitas orationem

*Francisci
fama post-
huma.*

*Descriptio
exterior
et interio-
rior.*

nem funebrem Camberio transiens Christiana Francica Subalpinorum Princeps voluit. Celebratæ sunt & Diuioni à Canonici Sancti Sacelli exequiæ, & orauit Illustrissimus Lingonensis Episcopus, vt Lutetiæ Ioannes Petrus Camusius Bellicensis. Tot porro orationes funebres habitæ sunt in omnibus ferè vrbibus, quas aliquando pertransierat, Latinæ, Celticæ, Italicæ, vt earum adhuc numerus in incerto sit. Erat Franciscus Salesius titulis omnibus Magnus, sibi soli minimus & humilis, Vir recto & robusto corpore, staturâ procerâ, latis humeris, colore viuido, magno & pleno capite, eoque caluo, crinibus coloris triticei, fronte largâ & planâ, superciliis erectis & bene sinuatis, oculis cœruleis, naso irreprehensibili, genis moderato rubore venustatis, rotundo ore, protensâ modice barbâ, voce graui, loquelâ tardâ, manibus plenis & firmis, gressu lento, gestibus & habitu semper comptissimis. Quod autem hominis interioris est: profundæ cogitationis, maturi iudicij, tranquillissimi ingenij, quod nullus mortalium perturbare vnquam potuit, sicque dispositi vt quod hodie faciendum haberet in crastinam diem non differret; & quod cras, raro (nisi ex prudentia) hodie ageret, negotiositatis inimicus, omnium patiens, qui nihil, vel minimum spernebat, erga pueros Christi imitatione blandus: ac denique numeris omnibus absolutus: ita vt verè fuerit columba illa Patris æterni sine macula, tota pulchra & formosa, & verè sal terræ, & lux mûdi, & lucerna super candelabrum posita vt luceat omnibus qui in domo sunt, Ideò miraculis eum in vita, & in morte, & post mortem Deus illustrauit, qui verè mirabilis est in Sanctis suis. Etenim eius nunc inuocatione & intercessionibus cæci vident, surdi audiunt, muti loquuntur, paralytici & claudi ambulant, leprosi mundantur, mortui resurgunt, pauperes euangelizantur, & in omnem terram exit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum, quia mirificauit Dominus sanctum suum, & dedit illi claritatem æternam. Habes verò iam satis quo eius animum & animam cognoscas: non enim potest arbor mala bonos fructus facere, nec bona malos; ideò à fructibus eius eum cognosces. Magnus vocatur in regno cœlorum, quia fecit & docuit, fecit autem & docuit omnia quæcunque fecit & docuit Dominus noster Iesus Christus, cui cum æterno Patre & Spiritu sancto, vni ac trino Deo, sit à Seruo suo & ab omni creatura, laus, honor, virtus, benedictio & gratiarum actio, in sæcula sæculorum. AMEN.